

Vallo ja Krista Vilta: niiduhooldustööd tahame teha, kuni jalgel püsime

Nigula talus Läänemaal on pärandniite hooldatud ligi nelikümmend aastat, ehkki eelmise sajandi 80ndate keskel ei mõelnud keegi sellele, mis asi see puisniit on. Siis tehti enda teada hoopis lammastele heina ja see tuli karmil kolhoosiajal ikka siit-sealt metsaalustest ning puude vahelt kuidagiviisi kokku saada.

Vallo ja Krista Vilta Nigula talu on järjepidevalt peetud juba mõisa aegadest ning isegi kolhoosikorra ajal suudeti oma majapidamine säilitada. „80ndatel ja 90ndate algul tegime heina ikka vanamoodi – niitsime käsitsi ja panime rōukudele kuivama. Vanavanemad vārtustasid kõike, mis lambast saadi – söödi liha, villast tehti lõnga ja esemeid,“ jutustab Nigula peremees Vallo.

„Meie niiduhoolduse algne mõte saigi alguse loomapidamise vajadusest. Algul niitsime kodu lähedalt lammastele heina ja nägime, kuidas sedaviisi tekivad ilusad alad. Niidust edasi aga algas padrik ja pilliroog, kus keegi käia ei tahtnud,“ meenutab Krista.

Ta lisab, et algul taastati niite kodutalu ümbruses ja sealt liiguti muudkui jupikaupa edasi. Seda kõike tehti esialgu käsitsi, koos sõpradega ja talgute korras: „Tahtsime, et järjest rohkem oleks kodu ümber korrastatud maad. Meie enda maade kõrval oli riigimaa, kuid saime tollase maavalitsusega kokkuleppe, et võime ka selle korda teha. Niiviisi paari hektari kaupa igal aastal me muudkui edasi läksimegi. Aga siis juba tegime seda teadlikult puisniiduks, mitte ei võtnud lihtsalt puid ja võsa maha.“

Kui paarkümmend aastat tagasi oli talu ümbruses hoolduses 2,6 hektarit niite, siis aja jooksul kasvasid nii talu kui ka hooldatavad pinnad. „1990ndate algul saime talumaad tagasi ja hakkasime väikest talu taastama. Elu aga näitas, et väike talu end ära ei toida ja ellujäämiseks tuli lihtsalt suurenema hakata. Algul käisin ka tööl, aga kui talu kasvas, sai sellest mu põhitöö. Meil on maheteravilja umbes tuhandel hektaril, veiseid 30, lambaid sadakond. Kasutame veiseid ka niiduhoolduseks, aga kuna meil on väga pehme pinnas, saame siin karjatada poole koormusega ehk et kui tavaliselt arvestatakse üks loom hektari kohta, siis meil on see üks loom kahe hektari kohta, nii et 25 looma on meile parasjagu,“ selgitab Nigula talu peremees.

Haruldane soostuv puisniit

Siinse kandi puisniidud teebki eriliseks niiske, soostuv pinnas. Suurel osal aastast saab siin liikuda vaid veekindla jalanõuga ja hoolduseks sobivat aega on vaja hoolega passida. Samas on see soodne kasvupaik mitmetele haruldastele taimeliikidele.

Heitlikul talvel peab soostuval puisniidul liikudes hoolega kuivemaid kohti astumiseks valima. Sinna pääsemine oleks üsna võimatu, kui poleks korraliku kattega teed, mille RMK puisniidu hooldamiseks tegi.

Siin-seal võib märgata mõisaaegseid küüñasemeid. Siit tegid oma lehmadele-lammastele heina juba Vallo vanavanemad: „Minu vanaisa oli väga visa – algul niitima vikatiga ääred lahti, et heina ära ei tallaks, kui hobusega niitma hakkas. Algul meil oligi hobuniiduk ja niitsime sellega. Kui alasid juurde tuli, pidi hakkama vaatama ka uut tehnikat. Leidsin keskliidesega niiduki – kui see puu juurde jõuab, siis keerab selle justkui ümber puu ja manööverdab niiviisi mööda.“

„Näeme, et iga suvega see rikkus vaid kasvab. Niidu taastamine võtab aega kolm aastat, aga alles kümne aastaga hakkab õigeid tulemusi märkama.“

Ta lisab, et puisniidu hooldamisel ongi kõige suurem kunst niidukiga puude vahel niita. Samuti peab väga hästi oma maatükki ja selle tingimusi tundma. Mõnel aastal võib olla vaid paar nädalat, millal saab üldse tehnikaga peale tulla. „Kui selle maha magad, siis on kõik. Me elame siin kõrval ja vaatame, mis olukord on, ning oleme õigel ajal valmis operatiivselt tegutsema,“ selgitab Vallo.

Perel on praeguseks puisniite hooldusesse võetud 170 hektaril, kokku 24 tükki. „Meil on nii palju väikeseid tükke, ega võõras inimene siin orienteeruda suudakski. Enamjaolt on siin riigimaa, kuid on ka mõned üksikud renditavad eramaad. „Väga oluline on ka Keskkonnaameti asjalik nõu. Meid on palju aidanud, nõustanud ja innustanud Kaie Kattai. Reeglid muutuvad ja kui midagi ei oska või aru ei saa, on võimalik alati küsida. Suhtumine meie tegemistesse on olnud alati väga soosiv,“ kiidab Krista.

Niiduhoidus on pere ühine hobi

Niiduhoidusel on põhijõud oma perel ja Vallo sõnul on suureks abiks perepojad Veiko ning Vaiko: „Seesama puisniit meid ühendabki. Pojad ja nende sõbrad käivad siin abiks ning mitte kohustusest, vaid neile lihtsalt meeldib ja nad näevad selle väärtust. Nad hakkasid siin toimetama juba koolipoistena. Ikka küsisid, millal jälle metsa saab, sest olid ju kindlad kuupäevad, mil mingi töö pidi tehtud saama. Tegime tööd, hiljem oli saun ja natuke lõõgastust.“

Niiduhoidus hakkab tavaliselt ikka niitmisest pihta: „Poisid niidavad, mina korjan heina kokku. See on päris suur kruttimine. Heinarullide tegemiseks tuleb siin puude vahel igapidi tiirutada. Siin ei saa vaalusid ette teha, vaid tuleb teha koos – üks vaalutab ja teine korjab kokku.“

Kuna soostuval puisniidul on palju niiskust ja ka puude vari, ei jõua siin niidetud hein alati korralikult kuivada ning mõnel aastal saab siit heinana kätte vaid kolmandiku, ülejäänud sobib ehk vaid allapanuks.

Niiskus loob tingimused haruldustele

Kuid just selline savine ja soine pinnas, kust vesi lihtsalt ära ei imbu, loob soodsad tingimused niiskuslembestele taimedele.

„See ala on üks liigirikkamaid ja iga suvega see rikkus kasvab. Niidu taastamine võtab aega kolm aastat, aga alles kümne aastaga hakkab õigeid tulemusi märkama. Sel aastal proovisin esimest korda ka niiduväärtuse hindamist. Kodu juures kasvab meil üsna haruldane kuning-kuuskjalg. Talle on oluline, et tema kasvuala oleks vähemalt kord aastas üle ujutatud. Veel on siin kasvamas vähemalt kaheksa liiki orhideid, siberi võhumõök, lodukannike ja harilik porss, mis kõik on kaitsealused liigid,“ loetleb Krista.

Ta lisab, et puisniidul on kõige ilusam ikka kevadsuvel, kui kõik need taimed täies rohelses ning õiteilus on. „Vahel käime siin lihtsalt niisama ka, minu sünnipäeval näiteks tegime siin matka ja tore oli oma töövilju ka teistele näidata,“ räägib Vallo ja lisab, et niiduhoidus on pere kõige olulisem hobi, mida ei tehta toetuse pärast, kuid toetus aitab tehtud kulutusi tagasi teenida.

Krista sõnul on nad omakeskis ka arutanud, et kui ka muu töö peaks hakkama üle jõu käima, siis seda tööd tahaks teha nii kaua, kuni jalgadel püsivad: „Kui teraviljakasvatusel saab kord ring peale, siis puisniiduhoidusest loobuda ei tahaks. Kui ikka nädalavahetusel siin kõik koos tööd teeme, siis tunnen rahu! Ja alati, kui koos oleme, läheb jutt ikka metsa peale, et lähaks vaataks, lähaks teeks... Poisid on juba lapsest peale harjunud traktoriroolis olema. Isegi koer on ära rikutud – kui ta traktorikabiinis istub, paneb käpad roolile, et kaasa aidata.“

Vallo lisab, et ta teab oma talu metsa küll lapsest saati, aga kunagi ei olnud seal käinud, sest see oli läbimatu tihnik, kuhu ei olnud võimalik minna: „Praegu aga saab metsas igale poole, saab käia kilomeetri või kasvõi kümme. Kui siin kevadel liikuda ja neid sadu lilli siin vaadata, siis ilusamat vaatepilti pole olemas. See ongi meie palgapäev!“